

Tebliğ: Resulün kendisine gelen vahyi insanlara iletmesi demektir. Yazara göre resulün yapması gereken ilk vazifesi, vahyi okuduktan sonra [5] eksiksiz insanlara tebliğ etmesidir. [6] Tebliği vazifesinin tatbiki yönü vardır. Zira resul vahyi sözlü v e fiili olarak tebliği etmelidir. [7]

Beyan: Resulün vahyi açıklaması ve tatbik etmesi demektir. [8]

Teessî, İktidâ ve ittibâ: Bu meselede yazar, ittibâ, teessî ve iktidâ kavramlarını ele alıp değerlendirmeye çalışmıştır. Söz konusu kavramlarda bazı farklılıklar bulunsada ona göre bu kavramlar arasında bir bütünlük bulunmaktadır. Yazar ittibâ, teessî ve iktidâ ile taklid arasındaki farkları ortaya koymaya çalışmıştır. Ona göre söz konusu üç kavram delilin bilmesine ve onu aramaya bağlıdır. Taklid ise delilini bilmeksizin kişinin görüşüne tabi olmak demektir. [9] Yani, mümin, Hz. peygamberi örnek alırken, delil ve hücceti arayarak ve delilleri değerlendirerek en sahih olana tabi olur. [10]

İttibâ, teessî ve iktidâ kavramları aralarında sık bir bağın olduğunu düşünen yazar, bu üç kavramlardan müteşekkil olan bütünlüğü, Hz. Peygamberin fiillerindeki hedeflere bağlamıştır. Ona göre Hz. Peygambere tabi olmak için onun fiillerinin hedeflerini tespit ederek bu hedefleri hayatta gerçekleştirmek gerekir. Diğer bir ifadeyle müminlere düşen, Hz. Peygamberin sırf fiillerine değil, bilakis fiillerinin hedeflerine tabi olmaktır. Bu hedefleri tespit etmek için bir usul ve metot lazımdır. [11]

Bir Mefhum Olarak Hz . Muhammed'in Sünneti

Eserin en mühim meselelerinden biri olan sünnet kavramı konusunda Alvânî, resul ve nebi kavramlarının yanı sıra Kur'ân, vahiy ve nass kavramlarını da merkeze alır. Resul ve nebi kavramlarını daha önce ele aldığımız için burada Kur'ân, vahiy ve nass kavramlarının yazarın metodolojisindeki yerine değinmek faydalı olacaktır. Ona göre Kur'ân hüküm eden ve mutlak olan nasstır. Kur'ân dışında hiçbir söze nass ifadesinin kullanımı caiz değildir. Dolayısıyla Kur'ân İslâm'ın bilgi tek ve yegâne kaynağıdır. Onun tespitine göre nassın luğavi manaları, yücelik ifade eder. [12] Aynı şekilde yazar, Şafiî'nin er-Risâle adlı eserinden hareket ederek nassın istilâhî manasını tespit etmeye çalışmıştır. Vardığı neticeye göre Şafiî'nin yanında nass ancak Kur'ân için söylenebileceğini ifade eder. Ayrıca o, Şafiî'nin eserini seçme sebebini ise Şafiî'nin, hem dilde hem usulde bir imam ve hüccet olması olarak açıklar. [13]

Yazar, vahyin mefhumunu ve çeşitlerini ele almıştır. O, "أَبَاحَ آرَوْنُ وَأُفْحَوُ الْإِلَهَ لَلْمَلَكِي نَإِشَ بِلَنَ أَم" "مَرِيكَحٌ يَلَعُ دُونَ أَشَ أَمْرٍ ذَابَ كِي حُفَّ فِ الْوُسَرِ لِسُرِّي وَأُ" ayetinden yola çıkarak üç olduğunu söylemiştir. Bunun yanında, Alvânî, Kur'ân dışında vahyin olup olmadığı meselesini ele almıştır. O, Hz. Peygamberin bazı zevcelerinin sırrı ifşa etmesi ve Allah'ın ona bildirmesi gibi Kur'ân dışında vahyin olduğuna işaret eden bazı olaylardan bahsetmiştir. Ancak buna rağmen Allah'ın Hz. Peygambere Kur'ân vasıtasıyla bu olayların hükümlerini bildirdiğini ifade etmiştir. Hatta Alvânî'ye göre "tek ve hak bilgi kaynağı Kur'ân'dır." [14] Böylece o. Kur'an'ın otoritesi mutlak ve sünneti de ona tabi olarak görür.

Alvânî'nin sünnet tanımı, onun Kur'ân ve vahiy tasavvuruyla doğrudan ilişkilidir. Ona göre sünnet bir kavram değil, bilakis bir tasavvurdur. [15] Bu bağlamda, farklı disiplinlere mensup âlimlerin sünnet hakkında koyduğu tarifleri ele alıp değerlendirmeye çalışan müellif, her tarifi, kendi disiplinini aksettığını söylemiştir. [16] Dolayısıyla, birbirinden farklılık arz eden birçok sünnet tanımı ortaya çıktı. Bu tanımlamaları yaparken bir alimin diğer sünnet tanımlarını görmezden gelmesi, ümmet içerisinde ihtilafın ortaya çıkmasına neden olmuştur. [17]

Diğer yandan Alvânî, sünnetin kelimesinin Kur'ân'daki manalarını da göz önünde bulundurmuş ve tespitine göre Kur'ân'da sünnet ifadesi, genel kurallara – sünnetullah- işaret eder. [18] Sünnetin luğavî manası, kötü veya güzel olsun takip edilen yoldur, demektir. [19] Sahâbenin kullanım biçimi ise mütevârs ameli anlatmaktadır. [20] Yine, Alvânî'nin sünneti tarif ederken, Hz. Aişe'nin " Onun ahlakı Kur'ân'dır " sözünden hareket ettiğini görmekteyiz.

Yukarıdaki anlatılanlardan hareketle onun yanında bir mefhum olarak sünnet, Hz. Peygamberin Kur'ân'ı tatbik ederken ortaya koyduğu ve insanların bütün fiillerini kapsayan hayat metodudur. Hz. Peygamberin bu çerçevedeki fiillerinin beşeri bir yönü vardır. Onun fiilleri, İlâhî hitabı fiile dönüştürdü. [21] Bu tanımlamayla Alvânî, Sünnetin, Kur'ân'ı nazari boyuttan tatbiki boyuta taşıdığını, insanın ameli ve nazari başta olmak üzere bütün fiillerini kapsadığını ve beşeriyönününvarlığını işaret etmektedir.

Alvânî'nin sünnete getirdiği tariftan anlaşılıyor ki sünnet sadece Kur'ân'ın tatbiki yönünü teşkil etmektedir. Dolayısıyla Kur'ân'da aslı olmayan her hangi bir hadis, sünnet değildir. Bu, sünnet teşrî koyma fonksiyonu yoktur, demektir. Zira Hz. Muhammed'in fiilleri, bağlayıcılık açısından farklılık arz etmektedir. Nebi olarak yaptığı fiilleri amm niteliği taşımamakta, resul olarak fiilleri, herkes için amm bir teşrîdir. Bunun yanında Alvânî, hadis – sünnet kavramları arasında bir farkın olduğunu düşünmektedir. Ona göre hadis, kendisi sünnet değil sadece sünnetlerden haber eder, diğer bir ifade ile ona göre hadisler, bir ihtiyaç üzere ortaya çıkmıştır. Zira müslümanlar, Hz. peygamberin haberlerini ve sünnetlerini aktarmaya ihtiyaç duyunca hadis kavramını oluşturmuşlardır.

Hz. Peygamberin Fiilleri ve Teşrî Değeri

Hz. Peygamberin fiillerini ele alıp teşrî değerini inceleyen yazara göre, Hz. Peygamberin fiilleri farklı zamanlarda, mekanlarda ve bağlamlarda gerçekleşmiştir. Dolayısıyla her fiilin bir bağlamı vardır ve buna göre ele alınmalıdır. Zira, Hz. Muhammed tebliği ve beyan vazifeleri dışında bir beşerdir. Dolayısıyla bütün fiillerini aynı kategoride değerlendirilmek yanlıştır. Buna göre Hz. Peygamberin fiilleri ikiye taksim edilir: kendisine has olan fiilleri ve ümmeti kapsayan fiilleri. Nitekim bir beşer olarak Hz. Peygamberin beşeri yönüne binaen fiilleri, bir imam ve kadı oluşuna dayalı fiilleri bizim için bağlayıcı değildir. Ancak Kur'an açıklayan fiilleri bizim için bağlayıcıdır. [22]

Ayrıca Alvânî bu konuda "كحوي يحو ال و نه ن كوه ل ن ع قطن ي امو" ayetini incelemiştir. Bazı âlimlerin bu ayete dayanarak Hz. Muhammed'in fiillerinin tamamının vahiy olduğunu iddia ettiğini söyleyen Alvânî, söz konusu ayetin muhataplarının müminler değil müşrikler olduğunu ve ayetin amacının vahyin Hz. Peygambere geldiğini ifade etti. [23] Dolayısıyla Hz. Peygamberin hatasına işaret edip onun hatasını düzelten bazı ayetler nazil oldu. [24] Zira o, ictihad yaparken masum değildir. [25]

Bu bağlamda, Kur'ân ayetlerini açıklayan Hz. Peygamberin fiillerine tabi olmamız gerekir. Onun dışında bağlayıcı fiilleri yoktur zira bunlar, teşrî niteliği taşımamaktadır. Bir fiilin teşrî niteliği taşıp taşımadığını tespit etmek için hadislerin Kur'an'a arz edilmesi gerekir. [26]

Müslüman Nesiller ve Sünnet

Hadislerle amel etme ve sünnetin anlaşılması konusunda farklı metotlar sunma açısından Alvânî, müslümanların nesillerini dörde taksim etmektedir:

Telakkî nesli: Sahâbenin oluşturduğu bu nesil, Kur'ân-sünnet ilişkisi konusunda bir sorun yaşamamıştır. Zira onlar sünneti sadece Kur'ân ayetlerinin açıklayıcısıdır. O zaman sünnet yazılan bir metin değildir. [27] Diğer taraftan sahâbe hadislerin kabulü konusunda titiz davranmış ve metin tenkidi uygulamıştır. [28]

Rivâyet nesli: Hadisleri rivayet eden ravilerin oluşturduğu bu nesil, hadisleri rivayet etmeye başlamışlardır. [29]

Fıkıh nesli: bu süreçte fikhî mezhepler ve ihtilaf ortaya çıkmaya başlamış ve bu ihtilafın rivayetlerden kaynaklanmıştır. Ayrıca bu nesilde, sünnetin Kur'an üzerine bir hakimiyetinin olduğuna dair görüşler teşekkül etmeye başlamıştır. [30]

Taklid nesli: Bu nesil, Kur'an'ın ayetlerinin ve Hz. Peygamberin sünnetinin yerine değil yerine fakihlerin görüşlerine ve sözlerine tabi olmaya ve başlamışlardır [31]

Hadislerin Tedvin Meselesi

Alvânî, hadislerin yazılmasına izin veren ve yasaklayan hadisleri ve bu konudaki sahâbe ve âlimlerin görüşlerini ve uygulamalarını ele alıp meseleyi geniş bir şekilde incelemiştir. Alvânî'nin bu meseleyi ele alışı ve yaklaşımı, sünnet hakkındaki tasavvurunun ışığında değerlendirilmelidir. Daha önce ifade edildiği gibi onun yanında sünnet fiili bir beyandır ve yazılmaya ihtiyacı yoktur. Hadislerin yazılmama konusundaki yasak, sünnetin tabiatına ve mahiyetine bağlıdır. Diğer bir deyişle, Alvani çoğu alimin öne sürdüğü Kur'ân'la karıştırılmasını

önlemek amacıyla hadislerin yazılmamasını eleştirerek böyle bir durumun söz konusu olamayacağını savunmuştur. Ona göre, hadislerin yazılan bir metne çevrilmesi planlanmamıştır. Diğer taraftan hadislerin yazılmamasının ikinci sebep, Hz. Peygamberin fiillerinin birbirlerine karıştırılmasını önlemektir. Zira onun fiillerinin mahiyeti farklıdır. Alvânî, kendi görüşünü desteklemek için hadislerin mana ile rivayet edilebileceğine dair görüş zikretmiştir. [32]

Bunun yanında Alvânî, Ömer b. Abdulaziz'in yaptığını ele alıp o zamanın şartlarına göre değerlendirmeye tabi tutmuştur. Ona göre Ömer b. Abdulaziz, ortaya çıkan ihtilafın önündeki kapıyı kapatmak ve yaygınlaşan uydurma hareketinin önüne geçmek istemiştir. Böylece o, hadislerin yazılmasını talep ederek Kur'ân ayetlerine beyan getiren hadisleri bir araya toplayarak fakihlerin ellerine Kur'ân'ın yanında onu açıklayan rivayetleri sunmayı hedeflemiştir. [33] Diğer bir deyişle Alvânî, hadislerin tedvin edilmesini o zamanın gelişmeleri içerisinde bir gereklilik ve değişen şartlara yönelik bir tedbir olarak görür.

Senede Dayanan Tenkit Metoduna Bakışı

Alvânî, hadis ilimlerini ve hadis senedlerine dayanan tenkit metodunu ele alıp değerlendirmeye çalışmaktadır. Ona göre bu tenkid metodu objektif değildir. Zira hadis âlimleri bir hadisin sıhhat durumunu incelerken söz konusu hadisin râvîleri hakkındaki hükümlere dayanarak hadis hakkında hüküm verirlerdir. Ayrıca, raviler hakkındaki hükümlerin farklı sebeplerden etkilenmiş olduğunu düşünerek bu tür hükümlerin subjektif olduğu kanaatindedir. [34] Diğer bir ifadeyle, senedlere dayanan hadis tenkit metodunun tarihi sebeplerden etkilenecek şekillendiğini ifade eden yazar, hem metne hem de senede dayanan bir tenkit metodunu önermektedir. [35]

Tenkit zihniyeti ve uygulaması açısı 368'nden hadis tenkiti faaliyetlerinin, iki merhaleden geçtiğini söylemektedir: Birincisi muhaddislerin hadis metinlerine önem verdiği mütekaddimun merhalesidir. İkinci merhale ise metinden ziyade senede önem veren mütehairun merhalesidir. Alvânî bu iki merhale arasındaki farkı, ziyâdetü's-sikât konusu üzerinden örnekleyerek açıklamıştır. Ona göre mütekaddim âlimler ziyâdeyi mutlak olarak kabul etmemişlerdir aksine her ziyadeyi tek başına değerlendirip hüküm vermişlerdir. Ancak mütehair alimler her ziyadeyi kabul etmişlerdir. [36]

Kur'ân- Sünnet İlişkisi

Kur'an ve sünnet arasındaki ilişki sünnet konusunu ele alan her usulcünün değindiği bir konudur, zira sünnetin Kur'ân'ın ayetlerini açıkladığını, amm ifadelerini tahsis ettiğini ve mutlak ifadelerini takyid ettiği bilinen bir gerçektir.

Alvânî, sünneti tarif ettikten sonra Kur'ân-sünnet ilişkisi meselesini ele almıştır. Yazar, bu meseledeki görüşünü şöyle özetlemektedir: "Kur'ân, hüküm inşa eden tek kaynaktır, sünnet ise, bunun tatbikî beyanıdır." Bu sözden anlaşılıyor ki Kur'ân-sünnet ilişkisi, sünnetin Kur'ân'ın uygulamacısı oluşuna dayanmaktadır. Ona göre, bir resul olarak Hz. Muhammed, sahâbeye Kur'ân'ı nasıl tatbik edeceğini ve onu bir hayat metoduna nasıl çevireceğini gösterdi. Dolayısıyla resulün sünneti sadece beyan vazifesini gerçekleştirdi. Resul bir sünnet ortaya koyarken tamamen Kur'ân'a tabidir. Yani sünnetin içeriği, Kur'ân'ın içeriğidir. [37] Bu konuyu şöyle ifade etmektedir: "Sünnet, Kur'ân'den müstakil olmaz ve onun mihverinden çıkmaz. [38] Bu bağlamda, Alvânî, Kur'ân-sünnet ilişkisini, beyan nazariyesi üzerine inşa etmeye çalıştı. Ama onun yanında beyan nazariyesinin, usul eserlerinde beyan nazariyesinden farklı olduğunu izah etti. Ona göre beyanın üç şartı vardır:

– Beyan olarak gelen sünnet açıklayıcısı olduğu Kur'ân'daki hükme ziyade yapamaz. Başka bir ifade ile sünnet Kur'an'ı tahsis ve nesh edemez. [39]

– Beyan olan sünnet Kur'an'dan bağımsız olarak müstakil bir hüküm inşa edemez [40]

– Beyan olan sünnetten maksat sünnetin ameli ve tatbiki olmasıdır [41]

Ona göre beyanın iki çeşidi vardır: Kur'ânî beyan. Bu çeşit, ilk sırdadır ve ondan vazgeçmek caiz değildir. İkincisi ise sünnete dayanan beyandır. Yani Hz. Peygamberin fiilleriyle Kur'ân'ın ayetlerini açıklamasıdır. Bu beyan çeşidi, ilk çeşitten daha aşağı bir seviyededir. Dolayısıyla Kur'ânî beyan var olduğu zaman ikinci beyan çeşidine caiz değildir. [42] Böylece o, ortaya koyduğu bu beyan nazariyesi sayesinde Kur'ân'ın mutlak ve yegane otoritesini şu üç mesele ile ilişkilendirir: [43]

– mücmel ayetler: Ona göre Kur'an'da mücmel ayet yoktur. Zira, onun mücmel olması, onun kaplı olduğunu gerektirir. Alvânî'ye göre, onun kapalı olması tasavvur edilemez. [44]

– Kur'ân'ın ayetlerinin sınırlı olması ve olayların sınırsız olması: Ona göre Kur'ân'ın ayetlerinin sınırlı olduğu denmesi, "لِكُلِّ اِنْسَانٍ نَّارِقُلٌ لَّيْلٌ" ayetine ters düşer. [45] Yazara göre, Kur'ân'deki ana ilkeler, sayısız olayların hükümlerini barındırır. [46]

– Kur'ân ayetlerinin farklı manalar barındırmaması: Ona göre, Kur'ân'ın kolaylaştırılmış ve dolayısıyla farklı manayı barındırması, kolaylığına ters düşer. [47]

Bu hususlar, Kur'ân – sünnet ilişkisi meselesine alakalıdır. Kur'ân'ın ayetlerinin mücmel olmadığına göre, beyana ihtiyaç duymaz. Kur'ân sadece uygulamaya ihtiyaç duyar. Kur'ân'ın ana ilkelerinin bütün olayların hükümlerini kapsadığına göre, sünnet yeni bir hüküm ortaya koymayacaktır.

Hadisleri Kur'ân'a Arz Meselesi

Kur'ân- sünnet ilişkisi çerçevesinde tartışılan en önemli meselelerden biri de hadislerin Kur'an'a arz edilmesi meselesidir. Bu konuda, sünnetin müstakil bir delil olmasından dolayı hadislerin Kur'an'a arz edilmesi fikrine karşı çıkanlar ve sünnetin Kur'an'a arz edilme fikrini savunanlar olmak üzere iki farklı düşünce mevcuttur. Alvânî ise, Şafiî'ye dayanarak her sünnetin Kur'an'da bir aslı vardır görüşünü savunarak sünnetin Kur'an'ın açıklayıcısı olduğunu ve bundan dolayı onun aslının Kur'an'da bulunması gerektiğini savunur. Dolayısıyla bir hadisin Kur'ana muhalif olması mümkün değildir. Ayrıca o, bu meseledeki görüşleri ele alıp değerlendirdikten sonra bu meseledeki tartışmaların, meselenin içinde doğduğu zamanın şartlarından etkilendiğini düşünmektedir. Ona göre, hadisleri arz etme meselesine karşı çıkan muhaddisler bile hadisleri değerlendirme sürecinde bu metodu uygulamışlardır. [48]

Sonuç

Yukarıda, Alvânî'nin sünnet ve sünnet-Kur'ân'la ilişkisi meseleleri hakkındaki görüşlerini ve tasavvurunu ortaya koyamaya çalışmıştı. Görüldüğü gibi Alvânî, sünnetin sadece bir tatbikî yönünün olduğu kanaatindeydi. Bu bakış açısına sahip olan Alvânî, sünnet- Kur'an'la ilişkisini yeniden inşa etmeye çalışmıştır. Böylece sünnet, Kur'an'ın ayetlerini tahsis veya takyid etme fonksiyonuna sahip değildir, sünnet sadece Onu uygular.

Sünneti vahiy dairesinden çıkaran Alvânî, sünnetin beşerî bir mahsul olduğunu ifade etmektedir. ama bu mahsulün geçerliği, Kur'ân'dan kaynaklanmaktadır. Görüldüğü gibi. Alvânî, Kur'ân'ın mutlak otoritesini vurgulayarak sünnetin müstakil bir hüküm inşa etme fonksiyonunun olmadığını düşünmektedir.

Alvânî, bir hadisin sünnet olup olmadığını tespit etmek için hadisin Kur'ân'a arz edilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu çerçevede o, senedlere dayanan hadis tenkit metodunu eleştirmektedir. Zira bu metot hadisin muhtevasını değil, sadece râvî zincirlerini ilgilenmektedir.

[1] Alvânî, Câbir, İşkâliyyetu't-Teâmuli Me'a's-Sünneti'n-Nebeviyye , el-M'ahadu'l-Âlî Ilifikri'l-İslâmî, ABD, 2014. s. 13. [2] Alvânî, Câbir, İşkâliyyetu't-Teâmul, s. 29. [3] Alvânî, Câbir, İşkâliyyetu't-Teâmul . s. 32 .

[1] Alvânî, Câbir, İşkâliyyetu't-Teâmuli Me'a's-Sünneti'n-Nebeviyye , el-M'ahadu'l-Âlî Ilifikri'l-İslâmî, ABD, 2014. s. 13. [2] Alvânî, Câbir, İşkâliyyetu't-Teâmul, s. 29.

[1] Alvânî, Câbir, İşkâliyyetu't-Teâmuli Me'a's-Sünneti'n-Nebeviyye , el-M'ahadu'l-Âlî Ilifikri'l-İslâmî, ABD, 2014.
s. 13.

[2] Alvânî, Câbir, İşkâliyyetu't-Teâmul, s. 29.

[3] Alvânî, Câbir, İşkâliyyetu't-Teâmul . s. 32 .